न प्रवर्द्धते । पूजिताः प्रणताः स्पृष्टाः स्तुता दृष्टाः स्मृता अपि । नृणां सर्व्वाघहन्तारः सततं ते हि मन्मयाः" ।

कलौ विष्णोर्नामसंकीर्त्तनेन चाराधनं कर्त्तव्यम् उक्तञ्च भागवते । "कलिं सभाजयन्त्यार्या गुणज्ञाः सार(यज्ञ)भागिनः। यत्र संकीर्त्तनेनैव सर्वः स्वार्थोऽपि लभ्यते । नास्त्यतः परमोलाभो देहिनां भ्राम्यतामिह, । यतोविन्देत परमां शान्तिं, नश्यति संसृतिः"। कलेर्दोषोपशमनोपाये भागवतवाक्यमनुपदं दर्शितम् ।

स्कन्दपुराणे "गोविन्दनामा यः कश्चिद्धरो भवति भूतले । कीर्त्तनादेव तस्यापि पापं याति सहस्रधा" विष्णुधर्मोत्तरे "येऽहर्निशं जगद्धातुर्वासुदेवस्य कीर्त्तनम् । कुर्वन्ति ताक्ष्यव्याघ्र ! न कलिर्बाधते नरान् । चक्रायुधस्य नामानि सदा सर्व्वत्र कीर्त्तयेत् । नाशौचं कीर्त्तने तस्य स पवित्र करोयतः । अज्ञानादथ वा ज्ञानादुत्तमश्लोकनाम यत् । संकीर्त्तितमघं पुंसोदहेदेधो यथाऽनलः" । विष्णुरहस्ये "सा हानिस्तन्महच्छिद्रं स मोहः स च विभ्रमः। यन्मुहूर्त्तं क्षणं वापि वासुदेवं न चिन्तयेत्"। मोहोऽविवेकः विभ्रमो विपरीतज्ञानम् । स्कान्दे "अभक्ष्यभक्षणात् पापमगम्यागमनादिजम् । नश्यते नात्र संदेहो गोविन्दस्य च कीर्त्तनात् । स्वर्णस्तेयं सुरापानं गुरुदाराभिमर्शनम् । गोविन्दकीर्त्तनात् सद्यः पापं याति महामुने ! । तावत्तिष्ठति देहेऽस्मिन् कलिकल्मषसंभवम् । गोविन्दकीर्त्तनं यावत् कुरुते मानवो न हि" "गोविन्देत्युक्तिमात्रेण हेलया कलिवर्द्धितम् पापौघो विलयं याति दानमन्त्रोक्तिये यथा । गोविन्देति तथा प्रातर्मध्याह्ने वा निशागमे । कीर्त्तनात् पुण्यमाप्नोति जन्मकोटिशतोद्भवम् । गवामयुतकोटीनां कन्यानामयुतायुतैः । तीर्थकोटिसहस्राणां तुल्यं गोविन्दकीर्त्तनम् । तन्नास्ति कर्मजं लोके वाग्जं मानसमेव वा । यत्सुनश्यति पापं कलौ गोविन्दकीर्त्तनात् । प्रमादादपि संस्पृष्टो यथाऽनलकणोदहेत् । तथौष्ठपुटसंस्पृष्टं हरिनाम हरेदघम्"। वामनपुराणे । "अश्वमेधादिभिर्यज्ञैः नरमेधैस्तथैव च । याजितं तेन, येनोक्तं हरिरित्यक्षरद्वयम् । महाभारते "प्राणप्रयाणपाथेयं संसारव्याधिभेषजम् । दुःखशोकपरित्राणं हरिरित्यक्षरद्वयम्"। विष्णुपुराणे "ध्यायन् कृते यजन् यज्ञैः त्रेतायां, द्वापरेऽर्चयन् । यदाप्नोति तदाप्नोति कलौ संकीर्त्य केशवम् । अवशेनापि यन्नाम्नि कीर्त्तिते सर्व्वपातकैः। पुमान् विमुच्यते सद्यः सिंहत्रस्तैर्मृगैरिव"।

अथ कलिदोषोपशमनाय शिवपूजनादि विहितं यथा—लिङ्गपुराणे "कलौ रुद्रो महादेवः शङ्करो नीललोहितः । प्रकाशते प्रतिद्वार्यं धर्मस्य विकटाकृतिः । ये तं विप्राश्च सेवन्ते येन केनापि शङ्करम् । कलिदोषं विनिर्जित्य प्रयान्ति परमां गतिम्" रुद्रसारदोये "शिव ! शङ्कर ! रुद्रेश ! नीलकण्ठ ! त्रिलोचन ! । इतीरयन्ति ये नित्यं न हि तान् बाधते कलिः । महादेव ! विरूपाक्ष ! गङ्गाधर ! मृडाव्यय !। इतीरयन्ति ये नित्यं ते कृतार्थो न संशयः । हरिस्मरणनिष्ठानां शिवनामरतात्मनाम् । सत्यं समस्तकर्माणि यान्ति संपूर्णतां द्विजाः ! । शिवपूजापरा ये तु शिवनामपरायणाः । तएव शिवतुल्याश्च घोरे कलियुगे द्विजाः" महाभारते "यस्त्वां नमः शिवायेति सच्यते स कलौ नरः । शार्ङ्गेनापि नमस्कारः प्रयुक्तः शूलपाणये । संसाररोगसंघानामुन्मूलनकरः कलौ । यदा कदा तं यजते श्रद्धया मुनिपुङ्गव ! । लिङ्गेऽथ स्थण्डिले वापि कौतुके विधिपूर्वकम् । पुरा दोषं विनिर्जित्य रुद्रलोके महीयते !" । शिवपुराणे "ध्यानं परं कृतयुगे त्रेतायां यजनं परम् । द्वापरे लिङ्गपूजा च कलौ शङ्करकीर्त्तनम्" स्कन्दपुराणे "ब्रह्मा कृतयुगे देवः त्रेतायां भगवान् रविः । द्वापरे भगवान् विष्णुः कलौ देवो महेश्वरः" ।

अथ कलौ काशीवासस्य तथात्वमाह च स्कन्दपुराणे व्यासः । "इदं कलियुगं घोरं संप्राप्तं पाण्डुनन्दन ! । ततो गच्छामि देवस्य पुरीं वाराणसीं शुभाम् । अस्मिन् कलियुगे घोरे नराः पापानुवर्त्तिनः । भविष्यन्ति महाबाहो ! वर्णाश्रमविवर्जिताः । अन्यत् पश्यामि जन्तूनां मुक्तौ वाराणसीं पुरीम् । सर्वपापप्रशमनम् प्रायश्चित्तं कलौ युगे । ये विप्रास्तां पुरीं प्राप्य न मुञ्चन्ति कदाचन । विजित्य कलिजान् दोषान् यान्ति तत् परमं पदम्" लिङ्गपुराणे "कलौ युगे तु मर्त्यानां स्थानं मोक्षप्रदायकम् । भक्त्या चाराधनेनैव स्नानतर्पणपूजनैः । ज्ञात्वा कलियुगं घोरं अल्पायुषमधार्मिकम् । सिद्धक्षेत्रं न सेवन्ते जायन्ते च म्रियन्ति च" मत्स्यपुराणे "ज्ञात्वा कलियुगं घोरं हाहासूतमचेतनम् । अविमुक्तं न मुञ्चन्ति कृतार्थास्ते नरा भुवि । जपध्यानविहीनानां ज्ञानविज्ञानवर्जिनाम् । तपस्युत्साहहीनानां गतिर्वाराणसी नृणाम्" स्कान्दे काशीखण्डे "न सिध्यति कलौ योगो न सिध्यति कलौ तपः । न्यायार्जितधनोत्सर्गैः सद्यः सिध्येत् कलौ परः । न व्रतं न तपो ज्ञानं न